

הגאון רבי דוד גולדשטוף שליט"א

פתיחה – מקור השם והתמיהות

כתב השולחן ערוך (סימן תל): "שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול". והמקור לכך הוא מנהג ישראל, כפי שמבואר בספר האורה לרש"י (ח"ב סב,ב): "שבת שלפני הפסח נהגו בני אדם לקרוא אותו שבת הגדול".

ויש להבין מהי הגדלות המיוחדת של שבת זו, ובפרט שמהלשון 'שבת הגדול' משמע לכאורה שאר השבתות הם בגדר 'שבת קטן', והרי פשוט הוא שקדושת כל השבתות שווה. עוד יש לעיין, מדוע לא אומרים 'שבת הגדולה', והרי לרוב שם שבת משמש בלשון נקבה. מצינו בזה שני מהלכים. האחד, שהגדול אינו מתייחס כלל אל השבת, אלא אל דבר גדול שאירע באותה שבת. והשני, שאמנם שבת זו קרויה 'גדול', מחמת שנתחדש בה דבר באותה שעה, אלא שגדולה זו משמשת מכאן ואילך אף בכל שבתות השנה.

הטעם הראשון – מחמת הניסים שנעשו בו

[א כתב בספר האורה לרש"י: "מקחו של פסח מבעשור, והיה בשבת. אמרו ישראל הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלוגו, אמר להם הקב"ה עתה תראו הפלא אשר אעשה לכם. הלכו וילקחו איש את פסחו להיות להם משמרת עד ארבעה עשר יום לחדש [והוסיף הלבוש, שגררו השה על הקרקע לבזותו לעיני המצרים שמחזיקין אותו לאלוה, וקשרו אותו בכרעי המטה, ושאלום המצריים למה זה לכם, והשיבום לשחטו לשם פסח כמצות השם עלינו, והיו שיניהם קהות על שהיו שוחטין דמות אלוהיהן]. כשראו המצריים כן, היו רוצים לקום ולנקום מהם, והיו מעייהם מחותכין ובאש נדעכין ונדונין ביסורים וחליים רעים ומרים, ולא הזיקו לישראל, ועל שם שנעשו בו נסים לישראל באותו שבת שלפני הפסח, נקרא שבת שלפני הפסח שבת הגדול" (וכעין זה בטור סימן תל).

והקשה הב"ח: מדוע היו שיני המצרים קהות כעת יותר ממתיד, וכי לא היו יודעים שישראל שוחטין ואוכלין כבשים בכל יום. ותירץ: "גראה ישראל הודיעו למצריים שמצות השם עלינו לשחטו למטה כדי שבזה ישחט גם השר שלהם למעלה (זוה"ק בא לט,ב), ועל כן נאמר 'את אלהיהם' 'את' לרבות אלהיהם שלמעלה".

והקשה הבית יוסף על טעם זה, שלפי זה הנס היה בכל ארבעת הימים שמעשור לחודש עד ערב הפסח, והיה צריך לקרוא לכולם 'ימים גדולים'. ותירץ שעיקר הנס היה ביום הראשון שאז קהו שיני המצרים ביותר, אולם אחר שעבר היום הראשון כבר התרגלו לכך וכיון דדשו דשו.

[ב] התוספות (שבת פז,ב ד"ה ואתו) כתבו בשם המדרש שנס אחר נעשה לישראל באותה שעה: שכשאמרו ישראל למצרים שהקרבן הוא זבח פסח לה' שיהרגו בכורי מצרים, הלכו הבכורים אצל אבותיהם ולא פרעה לבקש ממהם שישלחו את ישראל, ולא רצו, ועשו הבכורות מלחמה והרגו מהן הרבה, כנאמר 'למכה מצרים בבכוריהם'. - ולפי ביאור זה אין מקום לקושיית הב"ח, ואף לא לקושיית הבית יוסף, כי נס זה היה רק כעת וקרב ביום הראשון שלו הביקור.

1. מעונד מתוך כתביו

הודעה חשובה
ב"ד לקראת שבת צו-ערב פסח הבעל"ט
יצא גליון מוגדל לחת הפסח
ניתן לשלוח תוכן לגליון עד יום שני הבעל"ט
מכון שמואלות חק המגילות המגדלים גדולים הם
נא לשלוח חקד שות והנצחות ככל האפשר
עד ליום שלישי הבעל"ט
בבית התורה
המערכת

לעילוי נשמת
חיים ויטל בן אליעזר חסון ז"ל
נלב"ע י"א ניסן תשס"ג
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י נכדו יודינו הר"ג א"ל שמעון חסון שליט"א

בסיועה דשמיא

רוממות הזמנים

פרשת ויקרא תשפ"ה

גליון 459 שנה י'

גליון שבועי לבני התורה

נאלת ישראל
מצרים
(ח"ב)

רוממות הזמנים

משולחן המערכת

מרן הגאון רבי דוד גולדשטוף שליט"א
שבת הגדול – התבוננת במעשינו

זכר לנס וגדולת
הש"ת

בשו"ע (סימן תל) שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול מפני הנס שנעשה בו, ובהגהת הרמ"א 'והמנהג לומר במנחה ההגדה מתחילת עבדים היינו עד לכפר על כל עונותינו, ואכן שבת זו נתייחדה גם בהפטרה, וכן באמירת יוצרות, וכמו"כ דרשת הרב.

ואולם כאשר ערב פסח חל ביום שבת קודש כבשנה זו כתב המהרי"ל (ריש הל' פסח) שנוהגים לדרוש בשבת שקודם, וטעם הדבר כתב בפרי מגדים (משב"ז סק"א) משום שבערב הפסח כבר אי אפשר להזיז או לתקן מה שצריך קודם הפסח, ומיהו לכאוף בפשטות נראה דעכ"פ אין בזה מעלת שבת הגדול שהוא בזמן שארע הנס.

אמנם המהרי"ט בספרו צפנת פענח (פ' בא סוף דרוש השני) כתב הטעם שנקרא 'שבת הגדול' כי היו רגילים בבבל להתקבץ קיבוץ גדול ונקרא שבת כלה שמהירין ושואלים ודורשים בהלכות, ולפי שאמרו (ילקוט פ' ויקהל רמז ת"ח) 'אמר הקב"ה למשה עשה לך קהילות גדולות בשבת לפרש להם האסור והמותר וכו' כדי שיתגדל שמי הגדול ביניהם שנאמר (ישעיה מג,ב) וְאִתְּם עַדֵי נְאֻם ה' וְאֲנִי אֶלֵּי וכו' שמפרסמים גדולתו יתברך, לפיכך נקרא שבת הגדול ששמו של הקב"ה מתעלה ומתגדל, ע"כ דבריו.

ובאמת שלעולם בשבת הגדול תרוויהו איתנייהו ביה, א' זכר לנס שנעשה במצרים, והוא 'גדולת' ע"י אתערותא דלעילא, והב' שישראל מקהילין קהלות רבים ומתחזקים לגדל שמו יתברך, והוא 'גדולת' ע"י אתערותא דלתתא.

ואכן החשיבות היותר עליונה יש דוקא בחיזוק הבא באתערותא דלתתא בעת הדרשה וכדברי

1. נערך מתוך דרשות שבת הגדול שבנים קודמות.

המשך בעמוד 2

הוקדש ע"י יודינו הר"ג רבי אברהם ישעיהו ברי"ע שליט"א
השם מל"ג י"א
בן הרב אבן מרדכי יפה שליט"א
המחמנו מ"ד שבו במאמריו הנפלאים
לרגל השמחה הגדולה השוריה במעוננו
בהולדת בתו שתי' בשעטמו"צ
שיזכה להבנים בביתו של אאע"ה בעיניו ובוטמו
לגדלו לתורה ולחופה ולמעשים טובים
לתפארת אבות וזקנים ולהמשך כרם בית ישראל

לעילוי נשמת
איש יח רב פעלים אשר פלג רבות למען הכלל והפרט
וזיכה את הרבים בתפילותיו וחובות והנעמיות מלב חס וטהור
גה"צ רבי יואל ב"ר פרי' סטניצקי זצ"ל
מנהל ורעי' ושיבת בית התלמוד
נלב"ע י"ד ניסן תשס"ג ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י נכדו יודינו הר"ג רבי יחזקאל סטניצקי שליט"א

לעילוי נשמת
הגאון הגדול רבי אפרים ב"ר דוד צבי צוקברג זצ"ל
השם ישיבת 'אפרים'
נלב"ע י"ג ניסן תשע"ז
הונצח ע"י חתנו ממלא מקומו רבי אפרים הישיבה
הגאון רבי אברהם קימר שליט"א

לעילוי נשמת
הגאון הגדול רבי אפרים ב"ר דוד צבי צוקברג זצ"ל
השם ישיבת 'אפרים'
נלב"ע י"ג ניסן תשע"ז
הונצח ע"י חתנו ממלא מקומו רבי אפרים הישיבה
הגאון רבי אברהם קימר שליט"א

לעילוי נשמת
רבי יהודה אריה ב"ר רבי שלמה הרש"ר זצוק"ל
נלב"ע י"ח ניסן תשס"ג ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בנו יודינו הרב הגאון רבי שמואל הרש"ר שליט"א
השם ישיבת 'שירת התורה'

לעילוי נשמת
הגאון הגדול רבי יחיאל מ"ל רבי טוקצינסקי זצוק"ל
נלב"ע י"ג ניסן תשס"ג - שבעים שנה לפטירתו
הונצח ע"י מוסדות 'עץ חיים' - מודיעין עילית
בראשות נכדו הגאון רבי יחיאל מ"ל טוקצינסקי שליט"א

לעילוי נשמת
הגאון הגדול רבי יחיאל מ"ל רבי טוקצינסקי זצוק"ל
נלב"ע י"ג ניסן תשס"ג - שבעים שנה לפטירתו
הונצח ע"י מוסדות 'עץ חיים' - מודיעין עילית
בראשות נכדו הגאון רבי יחיאל מ"ל טוקצינסקי שליט"א

לעילוי נשמת
הגאון הגדול רבי יחיאל מ"ל רבי טוקצינסקי זצוק"ל
נלב"ע י"ג ניסן תשס"ג - שבעים שנה לפטירתו
הונצח ע"י מוסדות 'עץ חיים' - מודיעין עילית
בראשות נכדו הגאון רבי יחיאל מ"ל טוקצינסקי שליט"א

וממילא מובן שזה ענין 'שבת הגדול' לבטל עצת פרעה להכביד שלא יקראו באותן הפרשיות ולהחזיר מנהג קריאת מגילות אלו בשבת.

התבוננות דרכינו ומעשינו

ואולם עיקר רצון פרעה הי' שלא ליתן ריוח להתבונן באיזה דרך הולכים, וממילא זוהי עיקר עבודת השבת אצלנו בהתעוררות לגאולה ע"י ההתבוננות, ומתוך כך להתחרט על מעשינו הרעים.

וכך כתב במסילת ישרים (פ"ב) 'ואולם הנה זאת באמת אחת מתחבולות היצר הרע וערמתו, להכביד עבודתו בתמידות על לבות בני האדם עד שלא ישרא להם רוח להתבונן ולהשתכל באיזה דרך הם הולכים, כי יודע הוא שאלולי היה שמים לבם כמעט קט על דרכיהם ודאי שמיד היו מתחילים להניחם ממעשיהם והיתה החרטה הולכת ומתגברת בהם עד שהיו עוזבים החטא לגמרי, והרי זה מעין עצת פרעה הרשע שאמר (שמות ה, ט) תִּכְבְּדוּ אֶת הַעֲבֹדָה עַל הָאֲנָשִׁים וְגו' שהיה מתכוון שלא לבד שלא להניח להם רוח כלל לבל יתנו לב או ישימו עצת נגדו, אלא היה משתדל להפריע לבם מכל התבוננות בכח התמדת העבודה הבלתי מפסקת, כן היא עצת היצר הרע ממש על בני האדם כי איש מלחמה הוא ומלמד בערמימות ואי אפשר להמלט ממנו אלא בחכמה רבה והשקפה גדולה, הוא מה שהנביא צווח ואומר (חגי א, ה) שִׁימוּ לְבַבְכֶם עַל דְּרֹכֵיכֶם, ושלמה אמר בחכמתו (משלי

שבו דורשים הלכות הרגל, ומיהו כבר כתב בשער הציון (סימן תכט סק"ג) דבש"ס משמע שלא היו רגילין להתקבץ ההמון לפני כל רגל לדרוש לפניו בהלכות של הרגל רק שתי פעמים ולא בעצרת. ועי"פ הנה שבת שלפני סוכות בדרך כלל הוא שבת שובה, וממילא מאוד מובן שבזמן זה שייך ביותר ענין 'השם ארחותיו' בהתבוננות בדרכיו וכהנהגת אותו תלמיד, אולם לפי כל הנ"ל הרי כן הוא גם בשבת שקודם הפסח שהוא זמן המיועד להתבוננות בדרכיו, ומה מתאים אז להשיג מעלת 'השם ארחותיו' בהתבוננות ראויה, ועי"ז זוכים לקירוב הגאולה.

ואכן החתם סופר בדרשות (שבת הגדול תקפ"ח) כתב שכאשר ערב פסח חל בשבת נראה שזמן כזה ראוי לגאולה יותר, עי"ש.

ועיין מהרש"א (ריש יומא) שהשוה שבת הגדול בניסן כנגד יום הכיפורים בתשרי, עי"ש, ולפי מה שנתבאר זה מובן היטב כי מהות עבודת שבת הגדול הוא ג"כ ההתבוננות והחרטה כעין יוה"כ"פ.

ויהי רצון שזוכה לקיום הבקשה שנאמרת בסיום ההגדה 'וך שוכן מעונה קומם קהל עדת מי מנה, בקרוב נהל נטעי כנה פדויים לציון ברנה, ו'אדיר הוא יבנה ביתו בקרוב במהרה בימינו, ונזכה לקול מבשר ביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

שהיא עומדת כנגד העבודה זרה, וכמו שאמרו בגמרא (שבת קיחב) 'זה המשמר שבת כהלכתו, אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו', ולאידך גיסא, כתב רש"י (במדבר טו, מא) 'למה נסמכה פרשת מקושש לפרשת עבודה זרה, לומר, שהמחלל את השבת כעובד עבודה זרה, שאף היא שקולה ככל המצות'.

ועל כן נקראת שבת זו 'שבת הגדול', כי בו הגיעה השבת לתכליתה בכפירה בעבודה זרה וקבלת עול מצוות ה'.

[ג] ונפלא הדבר, שכיון ששבת זו ביציאת מצרים היתה תחילת קבלת עול מצוות על ידי ישראל, על כן אף לדורות הקדישו שבת זו להרבות בלימוד עסק המצוות, וכמו שכתב המהרי"ל (מנהגים, ל' יום קודם לפסח) שנקרא 'שבת הגדול', על דרך שנקרא יום כיפורים 'צומא רבה' לפי שמאריכין בו בתפלה ובתחנונים, וכך מאריכין כאן בדרשות משום דנפישי וחמירי הלכות פסח.

וכן כתב השבולי הלקט (סימן רה) "מאחרים העם בבית הכנסת לשמוע הלכות הפסח ולספר בנסים ונפלאות שעשה הקב"ה עם אבותינו במצרים, ומפני האיסור הזה שמאחרים בבית הכנסת נראה להם היום גדול".

סיום הדברים - הכוונה הראויה

נמצא שמחמת שלשה דברים נקראת שבת זו בשם 'שבת הגדול': הראשון - מחמת הניסים שנעשו בה, ונתגדל שם שמים הן בנס הנעשה כעת, והן בגילוי למפרע שמניעת הניסים עד עתה לא היתה מחמת חסרון יכולת ח"ו. השני - מחמת השבת שנתגדלה בה, שמלבד היותה זכרון למעשה הבריאה, מעתה היא גם זכרון לעבודת ולגאולה ממצרים. והשלישי - שבשבת זו משכו ישראל ידיהם מעבודה זרה וקיבלו עליהם לראשונה את עול המצוות.

וכך לדורות יתבונן האדם בשבת זו בניסים שנעשו ולישראל יגדל כבוד ה' בעיניו, וישמור השבת ביחוד משום שני הטעמים המבוארים, ויוסיף אומץ בלימוד התורה וקבלת עול המצוות ביחוד בשבת זו.

אחר שיכוון האדם לקבל עליו עול השבת הגדולה, ישמע הפטרה שקבעו לנו חכמים מספר מלאכי - אחרון הנביאים (רמב"ם פ"ט מיסודה"ת ה"ב), אשר בסופה נאמר 'הִנֵּה אֲנִי שֹׁלַח לְכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיאִים לְפָנֶיךָ בּוֹא יוֹם ה' הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא'. וחלף קבלתינו את השבת הגדול בכל פרטיו, נזכה ליום ה' הגדול, כי בניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל (ר"ה יא, א).

להם את יום השבת למנוחה, וכן כתב בעל הטורים (ריש שמות) 'בשביל שבת ומילה ששמרו ישראל במצרים נגאלו'. וזהו הטעם שציינו את 'שבת הגדול' ולא את 'יו"ד בניסן הגדול', כי בשבת נתלה הדבר.

[ב] ונראה להוסיף ביאור בייחודיותה של שבת זו, כי הנה שני טעמים נאמרו בתורה למצות שמירת השבת: הראשון - 'כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, עַל כֵּן בֵּרַךְ ה' אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשֵׁהוּ' (שמות כ"א). והשני - 'כִּי עֲבַד הַיִּתְיָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וַיֵּצֵאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם, עַל כֵּן צִוָּךְ ה' אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי' (דברים ה, ט).

והנה, כשישראל שמרו את השבת בשנות העבודת במצרים, היה זה רק לזכר בריאת העולם, שהרי עדיין לא יצאו ממצרים. ורק משעה שהתחילה גאולתם בשבת הגדול - נוספה משמעות נוספת לשבת, 'זכר ליציאת מצרים'.

ועל כן נקראת שבת זו 'שבת הגדול', כי בשבת זו הצטרף טעם חדש לשמירת השבת, ואמנם מכאן ואילך גם כל שאר השבתות נעשו גדולות בתוכם כמו שבת זו.

הטעם השלישי - מחמת שנכנסו בעול המצוות

[א] כתב האבודרהם בשם המחזור ויטרי (חודש ניסן) שנקרא 'שבת הגדול' לפי שהוא שבת ראשונה שנכנסו למצות, וכן כתב החזקוני (שמות יב, ג), 'לפי שעשו בו ישראל מצוה ראשונה, כגון מקח הפסח בעשור, ונקרא שבת הגדול'.

וקשה, הרי כבר בראש חודש ניסן נצטוו במצוות קידוש החודש. והביאור הוא, על פי דברי המכילתא (בא יא): 'משכו וקחו - משכו ידיכם מעבודה זרה, והדבקו במצוה', דהיינו שעד י' בניסן עדיין לא קיבלו עליהם את עול המצוות והיו עובדי עבודה זרה, ועל כן נחשב שרק כעת קיבלו את המצוה הראשונה. - דורשי רשומות ביארו על פי זה את הלשון 'גדול', שהפכו להיות כ'גדול' החייב במצוות. [ב] ויש להוסיף לפי זה, שהטעם שאנו מציינים את יום השבת ולא את התאריך י' בניסן, מפני שקדושת ומעלת השבת סייעה בידם לקבל את המצוות ולפרוש מעבודה זרה. וכמו שמצינו על דרך זה 'לכולי עלמא בשבת ניתנה תורה' (שבת פ"א, ב), והיינו מפני שהוא יום מיוחד שקדושתו מסייעת לאדם להתחבר לקב"ה.

ועוד יש להוסיף, שמצינו שהשבת מיוחדת בכך

[ג] לפי האמור, משמעות השם 'שבת הגדול' היא שנעשה השבת זו נס גדול, שבה הציל הקב"ה את ישראל והכה את מצרים, אם בעצמו בחליים רעים, ואם על ידי מכת הבכורות שהרגו בהם.

ונראה להוסיף עומק במשמעות השם 'הגדול', שמשמעות ביטוי זה היא שמראה לעיני האומות את גודלו ורוממותו (דברים יא, ב ורמב"ן), כי אין גדול אלא כשיש קטן לעומתו. ואף כאן השם 'שבת הגדול' מלמד שנעשו ביום זה ניסים שהגדילו את שמו יתברך בעיני ישראל ובעיני מצרים.

והנה, אמרו בגמרא (יומא ט"ב): 'למה נקרא שמם אנשי 'כנסת הגדולה', שהחזירו עטרה ליושנה', שירמיהו ודניאל ביטלו מלומר 'הגיבור והנורא' כיון שלא ניכר בזמנם הקיום של מידות אלו, והם החזירים. וקשה, אם כן היה צריך לקרוא להם אנשי 'כנסת הגבורה והנוראה' - על שם 'הגיבור והנורא', ומדוע נקראו על שם 'הגדולה'.

והביאור הוא, שאנשי כנסת הגדולה חידשו ביאור חדש למושג 'גדול', שלפי אותו ביאור יש משמעות ל'גיבור והנורא' גם בזמן שלא רואים בפועל את קיום הגבורות והנוראות. והביאור הוא, שהגדול אינו צריך להראות את גבורותיו ונוראותיו בכל עת, ולהיפך, עומק גדולתו ניכרת דוקא כשמוכיח שאינו מתחשב כלל בקמים עליו.

והדברים כמפורשים בירושלמי (ברכות פ"ז ה"ג) 'כיון שעמדו אנשי כנסת הגדולה החזירו 'הגדולה' ליושנה, האל הגדול הגבור והנורא', כלומר - במה שהחזירו לומר 'הגיבור והנורא', החזירו עטרת 'הגדולה' ליושנה.

ולפי זה גם כאן בשבת הגדול היה גילוי למפרע שלא רק בשעת הנס הקב"ה גדול ושולט על הבריאה, אלא אף בכל שנות השעבוד שהיתה הסתרה של גבורותיו ונוראותיו, גם אז הוא היה בבחינת 'גיבור ונורא', אלא שמידת גדולתו הסתירה מידות אלו.

הטעם השני - מחמת השבת

[א] כתב הב"ח: תמהים העולם, למה יחסו הנס לשבת ולא ליום העשירי בחודש. ותירץ הלבנוש: 'מפני שבא הנס על ידי שמירת השבת, שידעו המצרים שישראל שומרים השבת במצרים, והיו מתמהים על שהיו מטפלים בבעל חי בשבת, ועל ידי כך שאלוה, לכך קורין דווקא שבת הגדול'.

ואף שישראל הצטוו על שמירת השבת רק במרה או במתן תורה, מכל מקום כבר במצרים שמרו את השבת מעצמם, כמבואר במדרש (אכח, אכח) שמשעה תיקן

שבשלו בכלי פסח, ונכון שבסוף הסעודה יאכלו שוב פת.

כט. - יכול לצרף ללחם משנה מצה של פסח, אך לא ממצות מצוה [דהיינו מצה שהכין לליל הסדר] משום שהוא מוקצה.

ל. - הנוהגים שלא לאכול מצה מראש חודש, אין להם להקל לאכול מצה בליל שבת, אמנם מעיקר הדין אין איסור, אלא מעמוד השחר של יום י"ד. - ומכל מקום לילדים קטנים גם אלו המבינים בסיפור יציאת מצרים, נראה שאין להימנע מליתן להם מצה בליל שבת.

לא. - בסעודת שחרית של יום השבת אסור מדינא לאכול מצה. וקטנים שאינם מבינים בסיפור יציאת מצרים, מותר ליתן להם מצה.

לב. - מצה מבושלת בכלי ראשון או מטוגנת בשמן עמוק, וכן מצה עשירה, בליל שבת פשוט שמותר לאוכלם, אמנם בסעודת שחרית יש להחמיר שלא לאוכלם, ובשעת הדחק [כמו בתי חולים וכדו'] יש להקל בזה.

לג. מצות מצוה הם מוקצה.

לד. - משכימים להתפלל, ולא יאריכו הרבה בתפלה כדי שלא יבוא לידי מכשול איסור חמץ. ובשבת זו המנהג שאין אומרים יוצרות.

לה. - בקריאת התורה לא יוסיפו יותר משבעה קרואים.

לו. - מפטירין 'וערבה' [מלאכי ג'].

לז. - אחר התפלה יש להזדרז לקדש ולאכול מיד כדי לסיים אכילת חמץ קודם סוף שעה רביעית.

לח. - אם יש שהות עד סוף זמן אכילת חמץ, טוב לחלק סעודת שחרית לשתיים, דהיינו שיברך באמצע הסעודה ברכת המזון, ויפסיק בטיוול והליכה חוץ למקומו, ואחר כך יטול ידיו שנית ויברך על נט"י והמוציא, ויסיים סעודתו ויברך ברכת המזון, ויוצא בזה לכמה שיטות ידי חובת סעודה שלישית.

לט. - לאחר גמר הסעודה, ינער את המפה מן הפירורין במקום הפקר או בביהכ"ס ויצניענה עם הכלים החמוצים, ואם משתמש במפה חד-פעמי יזרקנה עם הכלים (חד-פעמי) למקום הפקר.

מ. - את כל שיירי מאכלי חמץ והפירורים יש לאסוף ולהשליך לבית הכסא או למקום הפקר, וראוי לטאטא את הבית מכל פיורוי חמץ, אך אין לשטוף הרצפה במים.

מא. - כלי הסעודה - אם הם מלוכלכים בחמץ מקנחן באצבע, ואם אי אפשר בקינוח, יכול להדיחם בקלות מחשש פירורים, אבל לא ידיחם היטב לנקותם לגמרי שהרי הוא מכינם לחול. ויצניעם במקום המושכר לגוי.

מב. - ירחוץ היטב ידיו ופיו, משיירי מאכלי חמץ.

מג. - ינער את הבגדים שלבש בעת האכילה, ויבדוק הכיסים והקפלים מקומות שעלול להיות שם חמץ. - ומה טוב אם יוכל להחליף בגדים מיוחדים ליום טוב, ואת בגדי שבת יצניע במקום המושכר לגוי.

הגאון רבי יחיאל מיכל טיקוצ'נסקי שליט"א

רב קהילת בית שמואל מודיעין עילית

יט. - טוב לבשל לשבת תבשילים ללא חמץ בכלי פסח, אלא שיש לזהר שלא לערות מתוכם כשהן רותחים ישירות לכלי חמץ, אלא יעבירם לכלי שני (של פסח) וממנו יערה לכלי חמץ. - ובזמנינו שמצוי כלים חד פעמי, עדיף לערות לתוכם ולהשתמש בהם, ובגמר השימוש ישליכם לאשפה.

כ. - בכמה מקומות נהגו בסעודת הבוקר לאכול מאכלים קרים של חמץ, ואחר חצי היום אוכלים תבשילים חמים שעמדו בתנור ונתבשלו בכלי פסח ויוצאים בזה סעודה שלישית, וכפי שיבואר להלן.

כא. - יש לזכור להכין מערב שבת את כל צרכי ליל הסדר האסורים לעשותן בשבת ויו"ט, כמו הפרשת חלה, תרומות ומעשרות, פתיחת בקבוקי יין ומיץ ענבים וכדו', פתיחת אריזות המצות, הכנת המאכלים, צליית הזרוע, בדיקת עלי מרור, וכרפס, טחינת החריין, הכנת החרוסת ומי מלח, הדבקת הנרות בפמוטות, עריכת שעון שבת וכו'. המדקדקים להכין מים עבור החג, יכינו מערב שבת. - ראוי להכין מערב שבת, אש דלוקה למשך כל השבת, כדי להעביר ממנה אש ליום טוב.

כב. - אסור להכין משבת ליום טוב. ולכן אין לערוך בשבת את השולחן, הכסאות הקערה וכו' לליל הסדר, וראוי באם אפשר להכין הכל מערב שבת כדי שלא ישתהה בעריכתו בליל החג, אך אם אין אפשרות כזאת, יש לערוך את השולחן בליל החג.

כג. - הנוהגין לאפות מצות מערב פסח, אופים בשנה זו בערב שבת אחר חצות היום, ואין צריכים לבטל הפירורים והבצק כבשאר השנים, אלא מנקים הכל ושורפים קודם שבת.

כד. - בדין ביעור מעשרות. בשנה זו צריך לבער הכל מערב שבת. כמו כן יש להפריש תרומות ומעשרות וליתן המתנות או לבערם, וכן לחלל המעשר שני ולבערו.

כה. - בדין ביעור יין שביעית. בשנה זו יש לבער מערב שבת, ויכול אחר כך להכניסם לביתו ויתכוין שלא לחזור ולזכות בהם עד אחרי זמן הביעור.

כו. - הנוהגים לעשות עירובי חצירות בערב פסח לכל שבתות השנה, יעשו בערב שבת זה.

כז. - את סעודת השבת יש לאכול בזהירות שלא יתפזר חמץ בבית, בפרט כשיש ילדים קטנים בבית. ולכן ראוי לסעוד במקום מיוחד ושמור, כמו במרפסת או בחצר, וכדו', אך צריך להקפיד שיהא במקום הנרות, שעיקר מקום הדלקת נרות הוא במקום אכילה.

כח. - יש הנוהגים לאכול כזית פת ומסלקים הפת, ורוחצים ידיהם ואוכלים שאר מאכלים

דיני ערב פסח שחל בשבת:

א. מקדימים לדרוש בהלכות ועינינו החג בשבת שקודם לערב פסח.

ב. הנוהגין לומר הגדה של פסח בשבת הגדול, אומרים אותו בשבת זו בערב פסח.

ג. במוצאי שבת אומרים 'ויהי נועם' ואתה קדוש'.

ד. האופים מצות-מצוה במוצאי שבת, יקדימו לשאוב מים שלנו בליל י"ג.

ה. הבכורים מקדימים להתענות ביום חמישי. והחלשים אינם מתענים, אף אם אין להם סעודת מצוה.

ו. הנוהגים למכור את החמץ בכל שנה ביום י"ג בניסן, כדי שלא להתחייב במקומות אלו בבדיקה, מוכרים השנה ביום י"ב בניסן.

ז. אור ל"ג בודקין את החמץ בברכה כבכל שנה.

חברכת 'על ביעור חמץ' יכוין גם על השריפה שלמחר ועל הביטול שביום השבת.

ח. לאחר הבדיקה מבטלים את החמץ, ומצניעים את שיירי החמץ הנשאר לערב שבת ולשבת, ויזהר שלא יתפזר בבית, ובפרט כשיש קטנים בבית, כדי שלא יהא צריך לבדוק שוב.

ט. הבכורים שהתענו היום, אם קשה להם לבדוק מפני התענית, יכולים לטעום מעט קודם הבדיקה, או יתנו לאחר לבדוק והם יאכלו.

י. שחרית יום ו' אין צריך להשכים בבוקר כבכל שנה.

יא. - בתפילה אומרים 'מזמור לתודה' ו'למנצח', [תחנון אין אומרים בכל חודש ניסן].

יב. - יש נוהגין לערוך סיום מסכת אף ביום זה לפטור מתענית בכורים.

יג. - זמן שריפת חמץ עד סוף שעה חמישית כבכל שנה. - אין אומרים אחר השריפה את נוסח ביטול חמץ, שהרי משייר חמץ לשבת ואינו מבטלו. [ואומרים אותו למחרת בשבת].

יד. - ישייר חמץ רק כפי הנצרך לו למאכלו להיום, ולמחר.

טו. - נתבאר שאסור לעשות מלאכה בערב פסח מחצות היום, ובשנה זו אפשר שאין להחמיר בזה.

טז. - מותר להגעיל כלים כל היום.

יז. - אדם שיש לו שיניים תותבות - לכתחילה יש להגעילן במים רותחין לפני השבת, ויזהר שלא לאכול בהן לאחר הכשרתן מאכל חמץ חם שהיד סולדת בו. - לא הגעילן מערב שבת, יש להקל להגעילן בשבת.

יח. - אין להכין לשבת זו מאכלי חמץ הנדבקים לקדרה כמו חמין, פתיתים, אטריות וכדו', מפני שאי אפשר לנקות היטב בלא הדחה, ובשבת אין להדיח כלים שלא לצורך שבת.

מידת הענוה

מובא במדרש שלפניך זכה משה רבנו לקריאה זו "ויקרא אל משה" משום שהיה עניו ובורח מן הכבוד, באמרו: "לא איש דברים אנכי".

איש אחד בא לפני הרה"ק רבי בונם מפשיסחה וצ"ל ושאל אותו: הנה תמיד בורח אני מן הכבוד ואף על פי כן אין הכבוד רודף אחרי, היכן איפוא האמת שבדרכי חכמינו ז"ל? - השיב לו הרבי רבי בונם: מתוך שאלתך משמע, שבשעה שאתה בורח מן הכבוד הרי אתה פונה מדי פעם בפעם לאחוריק, לראות אם הכבוד אחריך, ממילא כשהכבוד רואה שאתה פונה אליו, הריהו סבור שמתכוון אתה לרדוף אחריו ומיד הוא מפנה עורף ובורח מפניך...

מעשה באחד מבאי ביתו של מרן הגאון רבי חיים עוזר גרודזינסקי זצ"ל שהציץ במכתב המיועד לרבי חיים עוזר, והבחין בשגיאת כתיב, במקום "הגאון המפורסם בכל קצוי ארץ", נכתב שם "קצבי ארץ". הקורא חייך וצחק, העיר לו רבי חיים עוזר: שגיאה גדולה מזו יש במכתב, כי התארים המופלגים מתאימים לרבי עקיבא איגר בדורו, והנה בא זה ובטעות כותבם עלי...

פעם כשנחלש רבי חיים עוזר הקריא לפניו מכתב. כשהשמיעו בקול את כל תארי הכבוד שעשירוהו, החל לצחוק, והסביר: והסביר: בימי הרבולוציה ברוסיה כאשר ירד ערך המטבע, ובעד דולר אחד היו משלמים מיליוני רובלים רוסיים, כל אדם למרות שהוא עני מרוד, הפך בן לילה למיליונר... כך הם התארים המופרזים שהשתרשו בימינו.

ענוותן ושפל ברך היה מרן הגאון רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל, למרות היותו ראש ישיבה ידוע ומפורסם בכל העולם, ראה עצמו כיהודי פשוט שתפקידו להרביץ תורה. היה מכבד את כולם ומכניע את עצמו לפניהם. מעולם לא ישב באירועים בכותל המזרח. לכל ילד ברחוב היה אומר שלום. נסע באוטובוס כאחד העם. ופעם כשעלה יהודי 'בעל-בית' לאוטובוס, ורבי שמואל שהכירו והיה בן גילו, קם בפשטות לכבודו ופינה לו את המקום לשבת... כמוכן שהלה סירב.

ומעשה היה, שכתב אליו ידיד איגרת ובראשה תוארי כבוד חשובים. כתב לו רבי שמואל בזה הלשון: "וגם עכשיו אוכיחנו גלויות מאהבה מוסתרת על אשר כתב אלי תארים שאינם בי לא מינם ולא מקצתם, והיו פשוט עלבון בשבילי, כי הרי ידעתי את מך ערכי וכאילו דברי ליצנות הם, והאמת אהובה מכל, ויהי רצון שנוזה לכוון מעשינו ודברינו למטרת האמת..."

הגאון הגדול רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל היה מכבד כל בן תורה, אף אם הוא תלמיד זוט, בכבוד גדול כאילו הוא ת"ח גדול שבדור. הוא נאלץ לבטל רצונו מפני רצון הציבור בנוהג הנאה שנהגו במיוחד עדות המזרח, לנשק ידי הצדיק, ועשה זאת בצער רב, ואולם כשהגיע אברך בן תורה, היה שומט את ידו בבהילות ולא הניח לו לנשקה. ולא זו בלבד, אלא שהיה מקדם פני כל אברך, יהא אשר יהא, בקימה של הידור לכבודו. וכאשר מחו על כך וטענו שאינם ראויים, ענה: "מנין לי לדעת אם ראויים או לא, ספק כבוד התורה לחומרא!... פעם הגיב לאחד המוחים: "למה לא אקום מפניך וכי אינך פוסק הלכות? הלה נדהם: "מה פתאום, איזה פוסק?! - "ואני פוסק? - שאלו הגרבי"צ. - "הרב, בוודאי" - השיב. "ובכן" - אמר רבי בן ציון - פסקתי שעלי לקום מפניך, מה לך מהרהר אחר הפסקתי?! והיתה זו טענה שאין עליה תשובה...

באחד הביקורים של האדמו"ר בעל הבית ישראל מגור זצ"ל, אצל הגה"צ רבי אריה לוי זצ"ל, בסיום הביקור כשהרבי קם לצאת, יצא רבי אריה ללוותו. האדמו"ר באבחנתו הדקה ובעיניו החודרות הרגיש שתוך כדי הילוך ממלמל רבי אריה לעצמו דבר-מה.

שלח האדמו"ר את שמשו לברר אצל רבי אריה מה הוא ממלמל. רבי אריה לא ענה. - אך לאחר הפצרות ניאות רבי אריה לספר לו שהוא התפלל להקב"ה שלא יפסיד מזכותיו לעולם הבא בעבור

דרגת משה רבינו

"וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה", משה זכה להיות היחיד שדיבר עם הקב"ה באופן ישיר כביכול - "פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֵּר בּוֹ" (במדבר יב, ח). ואמרו חז"ל (ויק"ר א, א), 'אמר ר' תנחום בר חנילאי בנוהג שבעולם משוי שקשה לאחד נח לשנים ולשנים נח לארבעה, או שמא משאוי שקשה לששים רבוא נח לאחד, כל ישראל עומדים לפני הר סיני ואומרים אָם יִסְפְּיִם אֲנַחְנוּ לְשִׁמְעַע וְגו', ומשה שומע קול הדבור עצמו וחיה, תדע לך שהוא כן, שמכולן לא קרא אלא למשה, לכן נאמר וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה. שבמתן תורה שהיו כל עם ישראל יחד 'כאיש אחד בלב אחד' ששים ריבוא, ואף על פי כן לא יכלו לשמוע את קול ה', ואילו משה רבינו שהיה יחיד היה יכול. ורואים כאן את מעלתו וכוחו הגדול של משה שהיה שקול יותר מכל ישראל.

ואמרו חז"ל ("ראה כ, אב), 'חמישים שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר אחד שנאמר וַתִּחַסְרְהוּ מֵעֶט מֵאֲלֻקִים'. משה רבינו לא זכה להשיג את שער הנו"ן, שזה כבר שייך לחכמה, וכמעט לא שייך להשיג את שער הנו"ן. שמשו הוא מקור הבינה שהיא הנשמה - 'וְנִשְׁמַת שְׂדֵי - תְבִינָם' (איוב לב, ח), והחכמה היא יותר גבוהה - 'וְהַחֲכֵמָה מֵאֵין תִּפְצָא' (שם כח, יב). הבינה נקראת 'אמא' וכמו שנפורש בתרגום על הפסוק (משלי ב, ג), 'כִּי אִם לְבִינָה תִקְרָא' שמתרגם 'ואמא לבינונתא תקרא' שהיא בחינת המקבל. והחכמה זה 'אבא' שהוא הכח שמשפיע על הכל. ומשה רבינו ביקש להשיג את החכמה 'הַרְאֵנִי נָא אֶת כְּבֹדְךָ' (שמות לג, יח), והקב"ה אמר לו שאי אפשר 'כִּי לֹא יִרְאֵנִי הָאָדָם וְחַי' (שם כ). ומשה השיג רק את האחוריים של החכמה שהקב"ה אמר לו 'וְרִאִיתָ אֶת אַחֲרֵי וּפְנֵי לֹא יֵרָאוּ' שהראהו קשר של תפליץ - 'קשר תפליץ הראה לפניו', ועדיין אין זה החכמה בעצמה, אבל זו הדרגה הגבוהה ביותר.

אל"ף זעירא

ומשה רבינו 'רעיא מהימנא', תש כוחו כנקבה כשאמרו עם ישראל (שמות כ, טז) 'דְּבַר אֲתָה עֲמָנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאֵל דְּבַר עֲמָנוּ אֲלֻקִים פִּן נְמוֹת' ועוד כתיב (דברים הכד, ו) 'וְאֵת דְּבַר אֲלֵינוּ', שכתוב 'אֵת' לשון נקבה שתש כוחו כנקיבה ממש בלא מליצות, כיון שמשו רבינו רצה שכל עם ישראל יהיו בדרגה של שמיעה מפיו יתברך, וכתב רבינו הגר"א שאמירה

רבינו הגדול מרן ראש הישיבה

זו היתה שרש לכל החטאים שהיו לאחר מכן ובפרט לחטא הנורא חטא העגל, וכל ירידת הדורות ומסירת התורה מרב לתלמיד כפי שמונה הרמב"ם (בתחילת יד החזקה) את סדר מסירת התורה מהקב"ה למשה והלאה, היתה בגלל שלא רצינו לשמוע מפי הגבורה. שאם היינו שומעים מפי הקב"ה בעצמו לא היה את כל ירידת הדורות שכולנו היינו שם, כל הנשמות של עם ישראל ודור המדבר בצורה הגשמית, וגם הגרים מזלייהו היה שם כמבואר בגמ' (שבת קמ"א), שכולם היו שומעים בשווה, ולא היה שייך כל מה שמוזכר בשי"ס בסוף סוטה וכדו' משמת פלוני בטל דבר פלוני וכו', ע"ש.

וזהו מה שנאמר "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה" - 'אל"ף זעירא', ואיתא בזוהר (בשלח נח) שכיון שעם ישראל חטאו בעגל לפיכך נלקח ממשה מדרגתו, שכל ההשפעה למשה היא בשביל עם ישראל, וכשהם אינן ראויים אין צריך צינור גדול כל כך.

נפשו נמוכה מכולם

וכתב בעל הטורים 'אל"ף דויקרא זעירא, שמשו היה גדול ועניו'. ובמדרשים יש אריכות על ענוותנותו של משה רבינו שכמו שבתחילה לא רצה להיות מנהיג של עם ישראל כך גם לאחר שקיבל על עצמו להנהיגם, תמיד נשאר מן הצד. וגם בקריעת ים סוף עמד מן הצד, עד שאמר לו הקב"ה "וַיִּנְטֵה אֶת יָדְךָ עַל הַיָּם וַיִּכְרְעוּהוּ" וגו', ואז הקב"ה אמר לו שהוא הוא המנהיג ובלעדיו לא יוכלו לעשות כלום.

ואף שיש כאן ענווה עצומה מחד, אך מאידך ודאי שהיה כאן שאיפות נשגבות, כאשר משה רבינו ידע היטב שהוא מוסר התורה מפי הקב"ה לעם ישראל. ולא רק שהדברים אינם סותרים זה את זה, אלא להפך, משלימים הם זה את זה. וככל שהאדם בורח מגבהות הלב בגשמיות, כך, והרבה יותר, מתעוררת בו תאוה ושאיפה להשיגים עצומים ברוחניות.

ולכאורה הרי אמרה התורה (דברים לד, י) "וְלֹא קִם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה", ומשה היה מקבל התורה והוא מסרה לאהרן, ובדאי שהיה גדול ממנו. אלא כיון שהיה לאהרן מעלה שלא היתה למשה כבר נקרא שהם שקולים. שלאחר היה יותר שייכות לאחוריים של החכמה, כיון שהיה 'איש החסד' 'א"ה', עיין 'שלי' פרשת תצוה] וחסד נמשך מן החכמה שהם באותו קו, ולכן היה לו שייכות ל'וְרִאִיתָ אֶת אַחֲרֵי' יותר ממשה רבינו, ואף על פי שמשו היה תלמיד 'תפארת' שזה כולל גם את החסד וגם את הגבורה, שתפארת זה הכללות מהשרש, מכל מקום במידת החסד אהרן היה יותר ממשו. ורבינו הוסיף בזה כי מסתפיה לומר בענייניו שמשו אהרן היה יותר ביה משום שבמצרים ישב כל הזמן בבית

היא אחר השמיטה, שאם לא מתבוננים למעשה, לא נוהגים כמו שצריך. והרי אין צריך להביא ראיות שגם מי ששומעו כמו שצריך, אף על פי כן צריך להתבונן... וביותר, שהרי כאשר אדם שומע דברי חולין לפעמים צריך להתישב בדברים, כל שכן וכל שכן ברוחניות שאף שקרב אליו הדבר מכל מקום 'נח לאדם', וגם אחרי שהאדם כבר קנה קנין בדברים, ובלא התבוננות אדם יכול להפסיד מה שכתב יש לו... וזה ענין ה'דת' שהוא התבוננות וביקוש. ואף אצל משה רבינו אדון כל הנביאים היה צריך 'ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין, ואם כן 'קל וחומר להדיט' הולמד מן הדייט...
2. והרחיב רבינו לבאר כי מבואר בחז"ל (שיר השירים רבה ד, ה, ע"פ שני שְׂדֵיךְ) שמשו ואהרן שקולים הם,

גובה ה"דרכי שמואל" זיע"א

וזהו שנאמר על משה רבינו ע"ה "וַתִּחַסְרְהוּ מַעַט מְאֻלָּקִים" וגבה לבו בדרכי ד' שזכה למעלה הנוראה ביותר. אך נפשו הייתה שפלה עד שהעידו עליו חז"ל (אבות דר"ב א,ט) 'ג' מיני מוכי שחין נבראו בעולם... והייתה נפשו של משה נמוכה מכולם', כי הדברים תלויים זה בזה.

נהג בה טובת עין ונתנה לישראל

והנה עיקר מסירת התורה שקיבלנו על ידי משה רבינו היא התורה שבעל פה - "פי על פי הדברים האלה פָּרַתִּי אֶתְךָ בְּרִית וְאֶת יִשְׂרָאֵל", שהתורה שבכתב באיו בחינה גלויה לכל העמים שהיא כתובה ונמצאת אצלם גם כן. ובה מבאר הגר"א את הפסוק בשיר השירים (א,ג) "לְרִיחַ שְׁמִינֶיךָ טוֹבִים שְׁמֵן תּוֹרַק שְׁמֹךְ עַל פִּן עֲלְמוֹת אֶהְבֹּד" שכשהשי"ת רצה ליתן את התורה סיבבה אצל כל העמים לשואלם אם ירצו בה והם שאלו מה כתוב בה, שהם תחבו את האף להריח מה כתוב בתורה, ועל ידי זה נוצר אצלם שייכות לתורה אף על פי שלא קיבלוה לבסוף, וזה ביאור הפסוק "לְרִיחַ שְׁמִינֶיךָ טוֹבִים" שריח מגיע גם מרחוק ולכן "עֲלְמוֹת אֶהְבֹּד" שלאומות העולם יש שייכות והשגה מסוימת בתורה. אבל את הטעם אין להם כלל, שאין להם שום שייכות לכך שזוהי התורה שבעל פה - "פַּה אֶל פֶּה", שהטעם הוא בפה, ולזה אין להם שייכות.

ומשה רבינו הוא היחיד שקיבל את התורה ממש פה אל פה מהקב"ה, שעם ישראל פחדו לשמוע מפי הקב"ה שאמרו "וְאֶת תְּדַבֵּר אֲלֵינוּ" וגו', ובמתן תורה היה לכל אחד ואחד מחיצות לעצמו לפי דרגתו והשגתו, וכמו שכתב ההפלאה (בהקדמה), ומשה היה מובדל לגמרי מכל העם וגם מאהרן, ואפילו יהושע שהיה דבוק במשה וחשבו שהוא זכה להיות כמשה, כולם ראו לאחמ"כ 'פני יהושע כפני לבנה אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה' (בבא בתרא עה,ב), שלא הגיע לדרגתו של משה רבינו, ששמע מפיו יתברך ממש.

ולכן זכה משה לפלפולה של תורה, וכדאמרו חז"ל בנדרים (לח,א) 'לא ניתנה תורה אלא למשה וזרעו שנאמר כתב לך, פסל לך מה פסולתן שלך אף כתבן שלך, ומשה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל ועליו הכתוב אומר טוב עין הוא יְבָרְךָ', שמשה רבינו הרעי' מהימנא' דאג לעם ישראל ונתן להם את פלפול התורה. ואין לנו שיור אלא התורה הזאת, אבל זה יש לנו, ואותה תורה שמשה רבינו קיבל פה אל פה מהקב"ה, זה יש לנו ולבנינו עד עולם.

קרבתו - לאפוקי מע"ז

בענין הקרבתו ידוע מה שכתב הרמב"ם (מורה נבוכים ח"ג פרק מו) שכל מטרתם היא לאפוקי מעבודה זרה כדי שלא ימשכו אחר עבודה זרה, שהאומות מקריבים קרבתו לעבודה זרה, וגם עובדים את הצאן בתור עבודה זרה, ולכן נצטוונו להקריבם לשם ה' לאפוקי מעבודה זרה. והרמב"ם טורח להביא כי רוכלא כנגד כל סוג של קרבן, איזה סוג עבודה זרה שהיה מעין זה.

והנה כשהרמב"ם מפרש כל חלק וחלק מהעבודה בבית המקדש כנגד מה הוא, מתקשה בלחם הפנים שלא מצא לו טעם (עיי"ש פרק מה), ומשום שאין כנגדו דבר בעבודה זרה, ומבואר שהולך מאוד עם שיטתו בטעם הקרבתו. והרמב"ם ברוח קדשו כשביאר טעמי הפשט כיון לדברי האריז"ל, שבאמת גם האריז"ל כתב על פי הסוד שאינו יודע סוד טעם לחם הפנים, וכמו שכתב (פזמון 'אתקינו סעודתא') 'יגלה לן טעמי דבתריסר נהמי'.

קרבתו - ריח ניהח"י

והרמב"ן (ויקרא א,ט) חולק בתוקף וסובר שעבודת הקרבתו עבודה גדולה היא כמש"כ (במדבר כח,ב) "אֶת קֶרְבְּנֵי לַחֲמֵי לְאִשֵּׁי רִיחַ נִיחַחִי", ובודאי שזה מקשר העולמות העליונים וכו'. וכתב שלא יתכן לומר כהרמב"ם מכמה טעמים, שהרי גם אדם הראשון וקין הקריבו קרבתו ואז עדיין לא היה עובדי עבודה זרה בעולם, וגם לא יתכן לומר שכל הקרבתו שהם הנחת רוח של הקב"ה - "אֶת קֶרְבְּנֵי לַחֲמֵי לְאִשֵּׁי רִיחַ נִיחַחִי", הם רק לאפוקי עבודה זרה. וכמו שאמר הקב"ה למשה רבינו

הכבוד הגדול שזכה לו בעולם זה לארח את האדמו"ר הבית ישראל...

באחת הפעמים שנסע מרנא ה"חפץ חיים" זצ"ל בעניני ישיבתו למוסקבה, ביקש להסתיר ממקורביו וממיודעיו את יום בואו לעיר, כדי שלא יבואו לקבל את פניו בבית הנתיבות, לאחר הגיעו שאלו אחד לבוא ולקבל את פניו וליתן לו את הכבוד הראוי לתלמיד חכם כמוהו. כשבת צחוק על שפתיו השיב לו ה"חפץ חיים" ואמר: "אין לי כל ספק כי כבודו אוכל 'קוגל' בשבת, אם יתאוה לאכול מן הקוגל ביום ששי תיעץ לו בודאי בעלת הבית לטעום משהו אחר, בטענה כי קוגל אוכלים רק בשבת. סיים החפץ חיים ואמר, כבוד זהו 'קוגל' ואותו אוכלים רק ביום שכולו שבת - בעוה"ב, והיה אם מאן דהו לא יוכל להתאפק ויאכל אותו בערב שבת - בעוה"ז, יאלץ להשאר רעב בשבת..."

שיזכה ל"וקמץ הכהן"...

מין בעל ה"אור שמח" זצ"ל הוזמן לערוך את החופה של אחד מתלמידיו החביבים, שהיה כהן. בסעודת החתונה, כשנתכבד לשאת דברי ברכה, איחל לחתן שיתקיים בו "וקמץ הכהן ממנה"... תמחו הנוכחים לפשר הברכה הבתלי מובנת.

אך רבי מאיר שמחה פירש כך: חז"ל אומרים שכאשר אדם נושא אישה, שואלים אם נתקיים בו 'מצא' או 'מוצא' - 'מצא אישה מצא טוב' או 'מוצא אני את האישה מר ממות'. ההבדל בין 'מצא' ל'מוצא' הוא בניקוד של האות מ - ב'מצא' הניקוד הוא בקמ"ץ, וב'מוצא' מנוקדת ה-מ בחולם. איחלתי אפוא לחתן שיתקיים בו "וקמץ הכהן ממנה" - שיזכה ל"מצא אישה מצא טוב"...

אשרי הדור שהנשיא שלו מביא כפרה

על הפסוק "אשר נשיא יחטא" כתב רש"י: לשון אשרי - אשרי הדור, שהנשיא שלו נותן לב להביא כפרה על שגגתו. בענין זה מסופר על מרן ה"סטייפלער" זצ"ל כי באחד הימים לקהל המשתתפים בשמחת בר המצוה של אחד מילדי העיר בני ברק נכונה הפתעה; בפתחו של אולם השמחות נראתה לפתע דמות מוכרת - ה"סטייפלער" - עברה לחישה מפה לאוזן, והכל קמו ממקומותיהם, מבקשים לחזות בהדרת פניו של הצדיק, אשר זה זמן רב אינו יוצא מפאת חולשתו מפתח ביתו. נרגשים במיוחד היו בני משפחתו של חתן השמחה, נרגשים ונבוכים כאחת הן אין הם קרובי משפחה של ה"סטייפלער" על מה ולמה זכו הם אפוא, כי הצדיק, שנים רבות אינו משתתף אף בשמחות משפחתיות יגיע דוקא לשמחתם?

עד מהרה התבררו הדברים. שכן, עם הכנסו לאולם השמחות ביקש ה"סטייפלער" לשוחח ביחידות עם חתן בר המצוה. נפעם לחלוטין שמע הנער מה בפיו של צדיק הדור. ובתום השיחה, עזב האורח הנכבד את המקום. "מה אמר לך?" הקיפו הנוכחים את הנער - מה אמר לך ה"סטייפלער"? נחנק מהתרגשות הצליח הנער לללוט: "הוא בא לבקש ממני מחילה..." הסתבר, כי אביו של חתן השמחה נוהג להתפלל בבית המדרש "לדרמן" בו התפלל ה"סטייפלער" זצ"ל, בעת שהיה הילד כבן שבע שנים, נדמה היה לו לרבינו, כי הילד לומד בזמן התפילה. הוא גער בו על כך, ואחר כך התברר לו כי סיודורו של הילד דומה היה לגמרא, והילד אמנם התפלל ולא למד. כיון שכן, חפץ הצדיק לבקש את מחילתו של הילד, אך לפי שקטנים טרם בר-מצוה אינם בני מחילה - לא יכול לבקש את מחילתו. לפיכך בירר ה"סטייפלער" זצ"ל מה שמו של הילד ומה גילו. שש שנים שמר את הדבר בליבו, ובהתקרב מועד בר המצוה של הנער, ביקש לדעת היכן תערך שמחת המצוה. ומיד עם צאת הכוכבים, ביום בו מלאו לענר י"ג שנים הוא יצא מגדר "קטן", מיהר הצדיק לבקש את מחילתו...

המדרש, וכמו שמבואר בחז"ל על כך שמשוה רבינו לא רצה להיות הנואל, משום שלא רצה לפגוע באהרן שהוא היה המנהיג במצרים וישב כל היום בישיבה, ולפתע מגיע אחיו ממדין ונוריה הנואל. אבל בודאי שמשוה רבינו היה יותר מאהרן וכמו שאמר "ולא קם נביא עוד בישראל קמשה", והתורה נקראת על שמו של משה "תורת משה" שמטר נפשו עליה, וכמו שמוכרז בגמרא (שבת פחג-טא,ט) כל המו"ס שם, ואמר השי"ת 'הואיל ומיעט עצמן תקרא על שמך, שנאמר זָכַרְתָּ תּוֹרַת מֹשֶׁה עֶבְדְּךָ'.

3. והסופר רבינו שבענין זה מסופר על רבינו ה"חפץ חיים" שקודם שכתב את חיבוריו הגדולים הסתובב אצל גדולי ישראל וביקשם שיחברו את החיבורים הללו שנצרכים לדור, ואת ספר ליקוטי הלכות ביקש מרבינו מאיר שמחה המדרש, וכמו שמבואר בחז"ל על כך שמשוה רבינו לא רצה להיות הנואל, משום שלא רצה לפגוע באהרן שהוא היה המנהיג במצרים וישב כל היום בישיבה, ולפתע מגיע אחיו ממדין ונוריה הנואל. אבל בודאי שמשוה רבינו היה יותר מאהרן וכמו שאמר "ולא קם נביא עוד בישראל קמשה", והתורה נקראת על שמו של משה "תורת משה" שמטר נפשו עליה, וכמו שמוכרז בגמרא (שבת פחג-טא,ט) כל המו"ס שם, ואמר השי"ת 'הואיל ומיעט עצמן תקרא על שמך, שנאמר זָכַרְתָּ תּוֹרַת מֹשֶׁה עֶבְדְּךָ'.

4. והיה רבינו מזכיר בה את מה שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קלא,א) "לא גָּבַה לְבִי", כאשר דוד המלך היה בזוי בין כל אחיו, וכשבא שמואל הנביא לבית יש יש למשוח אחד מבניו למלך לא חשבו ולא הראו את דוד שהיה הקטן והשפל, ואמרו חז"ל (ספחים קט"א) שכשבמשחוהו למלך אמרו עליו "אֵיךְ קָאָסוּ הַבְּנוֹיִם". ועם כל זה, הוא נשאר באותו שברון לב כפי שהיה בהיותו בין האחים, רועה את צאנו - 'לא גבה לבי בשעה שמשחני שמואל למלך, ולא רמו עיני בשעה שהרגתי את גבהי, ולא הלכתי בגדולות בשעה שהלחינוי למלכותי, ובנפלאות מוני בשעה שהעליתי את הארון' (ירושלמי

סנהדרין פ"ב ה"ד). אך מאידך, דוד המלך, שהיה שברון לב, הוא הגיע לזה שאמרו עליו (דברי הימים ב' יו,י) "וַיִּצְבֹּה לְבֹו". כל ספר התהלים מלא ביציאות והשתוקקות לסדרות הגבוהות ביותר כי "וַיִּצְבֹּה לְבֹו בְּרִיךְ ד' הַמְדוּל בֵּיתוּ... ב' תלוי זה בזה, ולא יתכן לב מלא בתשוקות של עולם הזה יחד עם צימאון לרוחניות, ולכן ככל שהאדם זוכה ליותר שברון הלב, הוא זוכה יותר ל"יצבנה לכו"ל" ושברון הלב היינו שהאדם שובר את לבבו בעניני העולם הזה, וכך שובר הוא את כח הרע והטומאה שמלחמתו היא דוקא בלב. וככל שהאדם יותר שובר את לבבו הוא מתרחק יותר ויותר מהבלי העולם הזה, ושייך יותר לרוחניות.

5. ובבני גיטין (ב,ס) אמרו אמר רבי יוחנן לא כרת הקדוש

של "מִשְׁכּוֹ וּקְחוּ לָכֶם", ולכן זה נקבע יותר לכם, ואין בו חלק גבוה, ועיקרו לאכילה, ונאכל גם בטומאה משום כך. וזה גם נשאר לפסח דורות דעיקרו לאכילה¹², שעיקר ענינו להפריש מעבודה זרה.¹³

חיזוק הזמנים

הזמנים האלו מסוגלים ביותר לעליה והתרוממות בתורה ותפילה ובכל עבודת ה', מההכנה לליל הסדר לפסח וממשיך לימי הספירה ימי הבנין של האדם, שהם ימים שקובעים את מצבו של האדם לכל השנה כולה. ויש תביעה גדולה לנצל את הימים הללו, ואף על פי שתמיד צריכים להתחזק, מכל מקום יש זמנים מיוחדים, ובמיוחד לעת כזאת שאויבנו קמים עלינו לכלותינו, וגוזרים גזירה נוראה גזירה של עקירת הדת, נתחזק להיות דבוקים בתורה הק' ולא תהיה להם שליטה עלינו שהכל תלוי בנו, ובליל הסדר אומרים 'והיא שעמדה לאבותינו ולנו שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו, אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם', ושנזכה השנה שנאמר ונרגיש את זה בחוש 'והקב"ה מצילנו מידם', שנקיים את הדברים למעשה ממש ושנזכה ל'וימלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים' בקרוב בימינו אמן.

שלא היה עדיין עבודה זרה, היו הקרבנות הפקעה בשרש של הענין.

ענין קרבן פסח

והנה בפסח מצרים נראה בעניי, שבאמת הענין בזה יותר שהוא כדי להבדיל מע"ז, וכמו שכתב הרמב"ם שבה לאפוקי מעבודה זרה, כדכתיב "מִשְׁכּוֹ וּקְחוּ לָכֶם צֶאֱן לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם וְשִׁחְטוּ הַפֶּסַח", ובחז"ל (מכילתא, תרגום יב"ע, ועוד) מובא שאמר להם משכו עצמכם מעבודה זרה, שהיה קשה להם מאד לפרוש הימנה, וקחו לכם את הפסח, שתהיו שייכים רק להשי"ת, שכלל ישראל היו שקועים בתוך ערוות הארץ והיה צריך להבדילם מעבודה זרה בשביל שיהיו ראויין להגאל.¹⁰

ולכן היה צריך לשחוט אותו לעיניהם, ודיניו של הפסח הם אחרים מכל הקרבנות והקרבנות ואכילתו לא באותו היום, ולא לאכול רק בהעריב שמש, צצריכים הכנה גדולה להתנקות מעבודה זרה לפני שאוכלים אותו, ואכילתו היא מצוה בפני עצמה, והכל בכדי שיותר יתבוננו ויפרשו מעבודה זרה. והרמב"ם פוסק שפסח שנשחט לשם חולין פסול,¹¹ משום שעיקרו לאכילה שפסח יש בו יותר את הענין

(רש"י שם) 'עד שאתה מצוני על בני, צוה את בני עלי', שזהו הלחם של הקב"ה כביכול, ואין לנו השגה והכל מצידנו. וכמו שאומרים בתפילת מוסף של שבת 'תכנת שבת רצית קרבנותיה', ובודאי שהרצית' זה לא רק לאפוקי מעבודה זרה.

ותורת אמת היתה בפיהו של הרמב"ן, וצדקו דבריו שהם פשוטים וברורים שענין הקרבנות הוא לא רק לאפוקי מעבודה זרה, שהרי ודאי עבודה גדולה היא שעליה כתוב בתורה "קָרַבְנֵי לְחֶמִי לְאִשֵּׁי רִיחַ נִיחֹחַ", וזה מעיקרי האמונה, ובודאי שאין זה לעצמותו יתברך, בזה אין שום השגה, אלא לפי מה שקצת נגלה הנהגתו אלינו.

אבל מכל מקום אף דברי הרמב"ם ברורים, ויש בזה גם את הענין הזה של לפרוש מעבודה זרה, ויש מדרשים מפורשים גם כדברי הרמב"ם, וגם כדברי הרמב"ן. ואולי הריבוי של הקרבנות נדרים ונדבות ושלמים לכלל זה כהרמב"ם, אבל ודאי שעיקר הכונה כהרמב"ן.

ונראה שבאמת בשרש הדברים גם בקרבנות יש את הענין של לאפוקי מעבודה זרה, כי "זֶה לְעֻמַּת זֶה עֶשֶׂה הָאֱלֹקִים", וכמו שכתב רבינו הגר"א שכשבטל יצא דע"ז בטלה הנבואה, שכל דבר "זֶה לְעֻמַּת זֶה", גם בקרבנות כשעושים את הקרבנות לשם ה' זה הפקעה מעבודה זרה, ואפילו בזמן אדם הראשון אף

10. וביאר רבינו בכ"מ כי לכן מיד בא ציווי הקב"ה "מִשְׁכּוֹ וּקְחוּ לָכֶם צֶאֱן לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם וְשִׁחְטוּ הַפֶּסַח", שבעודם בתוך טומאת מצרים נתן להם הקב"ה קרבן פסח, כי היו צריכים את זכות המצווה בכדי להיגאל, וזכות המצווה היא לברוח מעבודה זרה. וכיון שבמצרים היו שקועים בע"ז לא היה שייך יציאה משם והכנה למתן תורה בלא פרישה מע"ז, ואי אפשר להיות פוסח על שני הסעיפים אלא מיד קחו עצמכם להדיק בהקב"ה ובמצוותיו. ולזה היה צריך לקחה וביקור ד' ימים, וזה רק בפסח מצרים ולא בפסח דורות, כיוון שהיה צריך הרבה עבודה בשביל לפרוש מעבודה זרה, ולכן גם הקב"ה מצוה שזה יהיה בזריזות, מתיכם חגורים געליכם ברגליכם וכו', כיון שזה צריך להיות בחיפזון, לברוח מעבודה זרה.

11. שכן כתב הרמב"ם (פ"ט ז' מפסולי המוקדשין ה"א) 'הפסח ששחטו במחשבת שניו השם, בין ששינה שמו לשם זבח אחר, בין ששינהו לשם חולין פסול שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה'. ורבינו הביא את דברי האור שמח (שם) שמאריך לברא שיש חילוק בין פסח

12. ובמקו"א ביאר רבינו כי פסח דורות באמת שייך לסודות התורה של הקרבנות כדברי הרמב"ן.

13. וביאר עוד במאמר בגליון פסח בארוכה.

14. והובא כאן בשבוע שעבר פרשת פקודי-החדש מדברי רבינו על תקוף קדושת ימים הללו, מדברי ה"חסד לאברהם" ועוד.

ברוך הוא ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה, שנאמר פי על פי הדברים האלה קרתי אתך ברית ואת יש"ר אל.

6. ועיין בדברי בעל הפלאה שמאריך לברא כי משה רבינו ע"ה בתכמתו העליונה היה יודע רוחו של כל אחד, והיה מעמיד את כל איש ואיש לפי עוצם כח שכלו והשגתו שיכול להתקרב להשי"ת יותר, ואם היו מתקרבים יותר לא היו יכולים לסבול יתרון האור, ועיי"ש.

7. במקו"א התבטא רבינו כי הרמב"ם בשכלו הנורא כיון לדברים גבוהים מאוד, לשרש הדברים.

8. כשרבינו היה מזכיר ענין זה, מיד היה מוסיף **שרבינו הגר"א** בהזכירו את האריז"ל היה כל גופו מירתת...

9. וביאר עוד רבינו שאמנם לרמב"ם לא נתגלו סודות התורה, שאז עדיין לא הגיע זמן הגילוי של סודות התורה, וכפי שעד דורו של משה לא הגיע זמן הגילוי של שם הו"ה, אבל מכל מקום השיג את כל העומק של הדברים לפי הפשט, שהכל הולך למקום אחד. שהפשט והסוד חלוקים רק בטעמים, ולא בעצם הדברים.

מלאכה, יאמרו 'ברוך המבדיל בין קודש לקודש'. ויש מחמירים לומר כל הנוסח 'ברוך המבדיל בין קודש לחול וכו' ברוך המבדיל בין קודש לקודש'.

נו. - הנשים מדליקות נרות [לאחר שאמרו ברוך המבדיל וכו'], ומברכות 'להדליק נר של יום טוב' ו'שהחיינו'.

נז. - אחר הדלקת הנרות מתחילים לבשל המאכלים לחג ומכינים ומסדרים כל צרכי הסדר.

נח. - אין מזמרים קודם מעריב 'לדוד ברוך' ו'למנצח בניגונות'.

נט. - בתפלת ערבית אומרים 'ותודיענו'. אם שכח אין צריך לחזור, אלא שאסור במלאכה עד שיאמר 'ברוך המבדיל בין קודש לקודש'.

ס. בברכת אשר גאלנו אומרים 'ונאכל מן הפסחים ומן הזבחים' לפי שאין מביאים קרבן חגיגה, שאינה דוחה את השבת.

יפסיק זמן מה ויטייל מעט בינתיים, שוב יחזור ויטול ידיו ויאכל סעודה שלישית.

נ. - משעה עשירית אין לאכול קניידלך וכל העשוי ממצה כתושה, וכן אין לאכול עוגת קמח מצה.

נא. - החכם ענינו בראשו יזהר שלא ימלא כריסו, כדי שיוכל לאכול בלילה מצה לתיאבון.

נב. - נתבאר לעיל שאסור להכין משבת ליום טוב, ולכן אין לערוך את שולחן הסדר והקערה ושאר כל צרכי החג קודם הלילה.

נג. - טוב ונכון לישון ביום כדי שיהא ער בליל החג לערוך הסדר כדת.

נד. - הנוהגים ללבוש בגדים מיוחדים ליום טוב, ראוי ללבושם בעוד היום גדול כדי שלא יהא זלוזל לשבת.

נה. - לאחר צאת הכוכבים, טרם יעשו

מד. - אומרים נוסח הביטול כבכל שנה 'כל חמירא' וכו', ויזכור לאמרו עד שעה חמישית.

מה. - מתחילת שעה ששית אסור החמץ בהנאה, ונעשה מוקצה ואסור בטלטול.

מו. - מתפללים מנחה גדולה, כדי למהר לאכול סעודה שלישית קודם שעה עשירית.

מז. - אין אומרים 'צדקתך צדק'.

מח. - אחר תפלת מנחה אומרים סדר קרבן פסח.

מט. - ישנם כמה אופנים לקיים סעודה שלישית בערב פסח שחל להיות בערב שבת:

1. במיני פירות בשר ודגים וכדו', ואף לאחר שעה עשירית.
2. במיני תבשיל כגון קניידלך, וזאת קודם שעה עשירית.
3. בנוסף לכך, טוב גם כן לחלק סעודת שחרית לשתיים, דהיינו שיברך ברכת המזון,

יראה עצמו כאילו עומד לפני השכינה

רבינו ראש הישיבה הגר"ש זצ"ל פגש בכותל את אחד מחבריו מימי הנעורים, תלמיד חכם ירושלמי, הוא הזכיר לו שלפני שנים רבות ראש הישיבה הזו לו על לשון הרמב"ם (תפילה פי"ד הט"ז) כיצד היא הכוונה, שיפנה את ליבו מכל המחשבות, ויראה עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה. ואת לשון השו"ע (סימן צח) שחסידיים ואנשי מעשה שהיו מתבודדים ומכוונים בתפלתם עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמיות ולהתגברות רוח השכליות עד שהיו מגיעים קרוב למעלת הנבואה. ואמר שהיה נראה לו שראש הישיבה התבלבל עם לשונות האר"י הקדוש או פירוש הגר"א על הספרא דצניעותא. והוא פתח את הרמב"ם ואת השולחן ערוך, וראה שרבינו לא התבלבל, ואכן כך כתוב ברמב"ם ובשו"ע...

רבינו נהנה מדבריו ואמר, שאכן הרמב"ם והשו"ע מרימים גבוה מאוד את ההשגות שלנו בתפילה, - "שפכי כמים לבך נוכח פני ה'", בתפילה אנו עומדים ממש לפני המלך! הרמב"ם לא כתב שהלכה זו מיועדת רק לחסידיים, היא מיועדת לכל אחד ואחד. אשרי מי שחי את מעלת התפילה ואת קדושת התיבות שלה. והיגע בתפילה ידע נאמנה שאין ספק שהוא מתעלה יום יום, לא יכול להיות אחרת! אבל ח"ו מי שמתפלל וליבו בל עימו, וחוזר על המילים ביובש ובלי כוונת הלב, הוא בוודאי נופל ויורד יותר ויותר.

מין החפץ חיים זיע"א אמר שעל פירוש המילה "בורך" נשתברו קולמוסין רבים, האם הוא לשון תהילה ושבח או תוספת וריבוי, האם שייך שאדם יברך להקב"ה... אבל בפירוש תיבת "אתה", הכל מודים שפרושה כפשוטו, שהמברך עומד ומדבר עם ה' לנוכח כדבר איש אל רעהו, ועל זה נאמר "בכל המקום אשר אתה אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך", ובודאי כבוד ה' שהיו שם.

רבינו ראש הישיבה זי"ו ביותר להחיות כל מילה בתפילה, - שנאמרה בנבואה וברוח קודשם של אנשי כנסת הגדולה, כל תיבה בתפילה יש בכוחה לקדש את האדם ולקרבו אל השם יתברך, לזכור שכל רגע ורגע אנחנו נמצאים במצב של בחירה, העולם מלא במטמונים יקרים מפי, כל רגע של לימוד תורה כל קריאת התורה וכל תפילה, אפשר להרקייע שחקים! התביעה מאיתנו היא להגיע ליוגיבה ליבו בדרכי השם, אשרי מי שבחר בחיים האמיתיים והנצחיים, הוא עולה למעלה למשכיל, ואפשר גם חס וחלילה להפסיד את האוצרות להפסיד את היהלומים, עד כמה חבל וכמה גדולה הבושה.

הקב"ה מתאוה מחכה ומצפה לתפילותיו

הנפש החיים בשער ב' כותב שהתפילות הם עיקר המזון לעולמות ולנפש האדם עצמו, ואבינו בורא עולם נתן לנו את האפשרות להתפלל לפניו, ועל ידי התפילה שלנו הוא משפיע תוספת שפע קדושה וברכה ואור לכל העולמות [וצריך העובד האמיתי לכוון לזה]. חז"ל תיקנו לנו תפילה שכוללת את המזון הנצרך לכל העולמות כולם, ואת זה מבקש מאיתנו בורא עולם - [אף קרבני לחמי], אנו נבחרנו להביא לבורא עולם כביכול את לחמו. ואת התפילות הללו הוא רוצה ומצפה מאיתנו. ורק לאחר שאנו משפיעים ברכה על ידי התפילה שלנו בכל העולמות שהם אכילת המלך, אז הזמן לבקש על האכילה שלנו. וכך כותב הוזהר הקדוש שאנו מבקשים על הפרנסה שלנו רק אחרי התפילה והפיס לאדונינו, וכך זה הסדר שקודם המלך יאכל תחילה ואחר כך עבדיו. [אף שמלך מלכי המלכים ודאי אינו זקוק כלל לכל התפילות ולכל המאכל שאנו רוצים להגיש לפניו, אלא שזו רצונו מטעם הכמוס עמו לזכות אותנו שאנו כביכול נגיש בשמו את המאכל לכל העולמות כולם, והוא מתאוה מחכה ומצפה לתפילות שלנו, וזה חלק מה שלימדו חז"ל שבורא עולם מתאוה לדירה בתחתונים].

השמחה בעת עשיית המצוה

עלינו לגשת לתפילה בשמחה עצומה, להתבונן ולתת לב בגודל הזכות והמעלה המיוחדת של עמידה ודיבור לפני השם, הביטוי ישראל שלא הצריכם הכתוב שליח (וימא נב), הקדוש ברוך הוא העניק לנו את היכולת לפנות אליו לעמוד ולדבר איתו, מלך מלכי המלכים שומע אותנו בכל קוראינו אליו.

כראוי ונכון לנו.

הוא עורר הרבה להרעיש עולמות ולהתחנן בכל כוחנו בתפילה שנוכה לחלקנו בתורה הק', גם מי שמשקיע כוחות מרובים בעמל התורה ועושה את כל מה שביכולתו, זקוק הוא לרחמים מרובים, שהרי אלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו. ואכן חז"ל תקנו לנו את כל לשונות התחנונים שיש, יותר ממה שאנו מבקשים חיים או רפואה, אנו מרעישים עולמות ומתחננים, חמלה גדולה ויתרה חמלת עלינו, כן תחנינו את למדנו... אבינו אב הרחמן המרחם רחם עלינו... את כל לשונות התחינה האפשריים אנו מתחננים בכל כוחנו לבקש מאבינו אב הרחמן שיזכה אותנו ללמוד את תורתו הקדושה, ואין אנו מסתפקים במוטע אלא מבקשים את כל דברי תלמוד תורתך, ובאהבה.

הצלחה בתורה תלויה בתפילה בדמע

ותחנונים

ע"י תפילה ותחנונים כל אחד יכול לזכות להשיג את הדבר הגדול ביותר, את ידיעת התורה והבנתה, כפי שכותב ה"יערות דבש" (דרוש ד'): **לפי כן נבון וחכם את האמורו הא דעדיף זה מחברו לרוב שכלו, ועוצם חוכמתו ובינתו, לא כן הוא שקר נחלתם! רק מתת ה' הוא, כאשר נוחיל טובו וחסדו הגדול, רוב תפילה ותחנונים.** ולפי כן דבר שמזכה לאדם להשיג ישרות התורה, ואפניח מצפונים בדרכי יושר ואמת, אלא להתפלל לה' בדמעה שישוּב וירחמנו, כי קל שומע תפילות הוא וקרוב לכל קוראיו באמת.

ושמעתי ממז"ר רבינו ראש הישיבה, שהוסיף על כך את דברי המדרש (דברים רבא א, ד) **הבל הבלים אמר קהלת, אילו אחר היה אומר 'הבל הבלים' היו אומרים, זה אין לו פרוטה לאכול והוא אומר הבל הבלים. אלא שלמה שכונן בו ויתן המלך את הכסף בירושלים כאבנים** - לזה נאה לומר הבל הבלים. כך יסוד זה שכל הצלחה בתורה תלויה בתפילה אם היה נאמר לנו ע"י תלמידי חכם גדול פשוט בכישרונות, היינו מקפיקים ואומרים שאולי משום חוסר הכישרון הוא נצרך להיעזר בתפילה, אך התומים - ה"יערות דבש" שדברו דור דעה כינוהו גאון הגאונים, לו נאה להעיד שרק תפילה תזכה את האדם להבין ישרות התורה ולפענח צפונייה.

החזון איש היה מספר על רבי פסח מקוברין, שכאשר היה בסלוצק בחברת בחורים, העיר איהו הערה בלימוד, אשר הסובבים אותו גיחכו ממנו. והתקריט הזו שברה את רוחו, ובכה בכי רב, עד שנרדם, ובחלומו ראה בחזיון שמבטיחים לו סיעתא דשמיא, שיתחזק ברוחו, ויתחיל מסכת ב"ק, וכך הוה. תוך זמן קצר נעשה כמעין הנובע, ולימד תורה ברבים ופיזר מאוצרותיו לאחריים.

חז"ל אומרים שכל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר (אבות ט, ט). וכתב רבנו יונה בפרושו על אבות (רביעי יא): **רבי יונתן אומר, כל המקיים את התורה מעוני. שדוחק שעותיו ומניח מלאכתו הצריכה לפרנסתו כדי לקיים התורה והמצות, והוא לומד ועושה מצות מתוך הדוחק, סופו לקיימה מעושר.** כי יתעשר ונוסף עוד ויהיו לו שעות מרווחות לעסוק בתורה ולקיים המצות, כי פרנסתו תהיה מרובה ולא יצטרך אל גיגע כפיו כי יאכל, וילמד בשמחה ובטוב לבב, כי בחכמה יהיה לו כל טוב.

ואין הכוונה רק לעוני גשמי, אלא גם לעוני רוחני, עוני בכישרונות, מי שהוא עני בכישרונות ובכל זאת עוסק בתורה, סופו לקיים את התורה גם מעושר בכישרונות.

רבינו ראש הישיבה סיפר בהתעוררות על אחד מגדולי האדמו"רים שהיה מאריך הרבה בתפילת 'אהבה רבה' בכי רה. והאדמו"ר ביקש מאחד מחסידיו שהיה בעל כושר חיקוי גדול שחקה אותו, והוא חיקה אותו אומר אהבה רבה, וגם שילב בחיקויו את הבכיות. אחרי שסיים את החיקוי, הרבה בכה בכי גדול, שאל אותו החסיד: **אם הוא עשה משהו שתבלנ כושרה? והשיב, שהוא עשה כראוי, אולם הוא התבונן וחשב לעצמו שיתכן שפעם אחת הוא אמר אהבה רבה כמו שצריך, ומאז הוא מחקה את עצמו... רבנו עורר את עצמו הרבה לתת לב כראוי, כל תפילה היא יחידה, לפנייה לא היה כמוה ואחריה לא יהיה, ולהשקיע כוחות מרובים להוסיף התעלות על התעלות, ולהיזהר לא להסתפק בחיקוי של פעמים קודמות...**

השמחה בעבודת ה' היא מיסודות עבודת ה', והיא כלי גדול ועצום לזכות להשפעה מרובה מאוד. האר"י הקדוש גילה לאיש סודו, שכל מה שהשיג שנפתחו לו שערי החכמה ורוח הקודש בשכר שהיה שמח בעשיית כל מצוה שמחה גדולה לאין תכלית. ואמר להיינו דכתיב "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל", פירוש מרוב כל מכל מיני תענוגים שבעולם, ומכל זהב ופז רב ואבנים טובות ומרגליות (ספר חרדים בהקדמה למצוה אות ז).

וכך הדר"ק האר"י הק' את גודל השמחה בעשיית המצוות, שהעושה מצוה אין מספיק לו במה שיעשה אותה, והשורש שהכל נשען עליו הוא שבעשיית המצוה אל יחשוב שהיא עליו כמשא וממחר להסירה מעליו, אלא יחשוב בשכלו כאילו בעשותו אותה המצוה ירויח אלף אלפים דינרי זהב, ויהיה שמח בעשותו אותה המצוה בשמחה שאין לה קץ מלב ונפש ובחשק גדול כאילו ממש בפועל נותנים לו אלף אלפים דינרי זהב אם יעשה אותה מצוה, וזה יורה על היות אמונת בטחונו בבורא יתברך בתכלית האחרון יותר משאם היה השכר מזומן לפניו בפועל, וכפי גודל שמחתו באמת ובטוב לבב הפנימי כך יזכה לקבל אור עליון. ואם יתמיד בזה, אין ספק שישרה עליו רוח הקודש. וענין זה נוהג בקיום כל המצוות כולם, בין בעת שעוסק בתורה שיהיה בחשק גדול נמרץ בהתלהבות עצומה, כאילו עומד לפני המלך ומשרת לפניו בחשק גדול למצוא חן בעיניו לקבל ממנו מעלה יתירה וגדולה.

רבינו ראש הישיבה היה רגיל לחזור על דברי הוזהר הקדוש, שלכל אחד ואחד יש גוון אחר בתפילתו, כתכלת, כלבן, כירוק, כאדום. כל אחד יש לו חלק לבדו בכל חלקי עבודת ה', את המעלות המיוחדות רק לו, הגם שיש גדולים ממנו הרבה, אין בכלל מאתים מנה, אין איש מישראל מיותר, כל אחד ואחד קיבל כוחות יחודיים למלא את התפקיד המיוחד רק לו!

מצווים אנו "ובחרת בחיים" - מונח לפנינו אושר עצום והגנו בתפילה, וזעקים לנו "מה לך נרדם קום קרא אל אלוקיך" - אל תאבד בידיים את התפילה, 'מה יפה ירושתנו', הרי זה שטות וטיפשות גדולה להפסיד ירושה עצומה, שלא תהיה עלינו תביעה "אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה". עלינו לבחור בחיים האמיתיים ובעושר הגדול בעוה"ז ובעוה"ב.

להרעיש עולמות בתפילה

לפני שנים רבות רבינו ראש הישיבה אמר לי את הדברים שלהלן, ולא מלאני ליבי להוציאם מפי, אולם אחרי שראש הישיבה זצ"ל סיפר אותם בעצמו ברבים, נראה שהאזן סבר שראוי ללמוד מהם.

הוא אמר שבדרך כלל כשמתפללים על ידו בקול רם מידי, מפריעים לו, חוץ מהגאון רבי עקיבא קיסטר זצ"ל שתפילתו החמה לא רק שאינה מפריעה לו אלא מועילה לו. אולם כאשר מגיעים לתפילת "אהבה רבה" שם הוא מפריע לו מאוד, וזאת מפני שהגאון רב"ה עקיבא שעמל עמל עצום ונורא ימים ולילות, הוא יכול לבקש מהקב"ה שיוסיף ויתן לו את מה שהוא לא יכול להגיע בכוחות עצמו, [כעין שאחז"ל (סנהדרין צט) 'נפש עמל עמלה לו' הוא עמל במקום זה והתורה עומלת לו במקום אחר, ופרש"י שם, שהתורה מחזרת עליו ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסדריה. ובעל חובת הלבבות כותב: (חשבון הנפש חשבון כא) אם ישתדל וימחר ויחרץ לעשות מה שיש ביכולתו, יעזרוהו האלוהים לעשות מה שהוא לעמלה מיכולתו, אשר הוא הפרי העליון הטובה הנעבדת מיאת האלוהים על סגולתו ואנשי אהבתו בעולם הזה]. - אך על עצמו אמר שהוא בקושי יכול לפתוח את פיו ולבקש, הוא טרוד ועסוק בטדירות הכלל והפרט ושאר ביטולים היי, ואם אדם לא מרחם על עצמו באיזה זכות הוא יכול לבוא ולבקש... הוא עוש ונכלם לבקש מהבורא יתברך שירחם עליו, ולדי ר' עקיבא נוספת לו בוששה מרובה!...

תדמע עיני מהדברים הללו שאמר ראש הישיבה בענווה המרובה שלו - 'ענווה גדולה מכולם', וכנראה שהוא גם התכוון לדרבן אותנו לצלל את הכוחות שלנו ולעסוק ולהתייגע בתורה הקדושה

סעודה שלישית בערב פסח שחל בשבת

כתב השו"ע (תמ"ד, א): "י"ד שחל להיות בשבת, משיירין מזון שתי סעודות לצורך השבת, דסעודה שלישית זמנה אחר המנחה ואז אינו יכול לעשותה לא במצה ולא בחמץ אלא במצה עשירה, וצריך לעשותה קודם שעה עשירית. וברמ"א: "ובמדינות אלו שאין נוהגין לאכול מצה עשירה, יקיים סעודה שלישית במיני ב' פירות או בשר ודגים".

והמג"א (סק"ג) כתב: ומ"מ גם בשחרית יפסיק סעודתו לשנים דהא י"א דיוצא בזה. [שלטה"ג המרדכי פ"ק דשבת וב"ח וכל ב"ן]. ובשל"ה כתב בשם הזהור שרשב"י היה עוסק בתורה במקום סעודה שלישית, וכתב מהרי"ל והיה ראוי לעשות במצה מבושלת אך לא ראיתי נוהגין כן, עכ"ל.

והב"ב באור הגר"א (תמ"ד, א) ד"ה ובמדינות: מחלוקת בפוסקים אם דוקא פת או מיני תרמיא, והכריעו כדעת האומרים דוקא פת אבל במקום דא"א יש לסמוך כו' וכמ"ש סימן רצ"א ס"ה, וזה יכול לעשות אפי' לאחר שעה עשירית כמ"ש שם ק"ז ב' ודלא כה"כ. והש"ת תוס' דמצה עשירה מותר בע"פ מכה קושייתם מ"ש ע"פ סמוך למנחה כו' ע"ש תוס'. אבל הרמב"ם פ"י שם דאירקא וש"ד קאמר דאכילה אסור בהן, ולכן אין נוהגין ג"כ במצה מבושלת, וכ"ה בזהור (פ' אמור) דסעודה זו נדחת מכל וכל, ש"מ דאין תקנה לדבר כלל וכס' דאין יוצאין בסעודה ג' אלא בפת וא"א כלל כנ"ל, ועיין מג"א מ"ש בשם המרדכי וב"ב וכל ב"ן, וכן עיקר.

ובמשנ"ב (תמ"ד, ח) כתב ועיין באחרונים שכתבו דטוב ג"כ שישלך סעודת שחרית של פת לשנים דהא י"א דיוצא בזה ידי סעודה ג' וכ"כ בבאיור הגר"א דנכון לעשות כן. אך כ"ז אם יש לו שהות לברך בינתים ולהפסיק איזה שהות כדי שלא יהיה בכלל ברכה שאינה צריכה, עכ"ד.

ורבינו מרן ראש הישיבה זצ"ל ב"דרכי שמואל" (שבת עמוד רג) כתב: הגר"א (תמ"ד) מציין להמג"א בשם המרדכי ועוד, וכתב דכן עיקר ע"ש, ודברי המג"א שם בערב פסח שחל בשבת, דבשחרית יפסיק סעודתו לשנים דהא י"א דיוצא בזה [סעודה שלישית], וכ"ה במ"ב שם סק"ח בשם באור הגר"א דנכון לעשות כן ע"ש, ולכאורה נוטה דעת רבנו הגר"א דיוצאין חובת סעודה שלישית ג"כ בשחרית, אבל נראה מבואר דיסוד דברי רבנו הגר"א להוכיח ולהכריע דלא כהרמ"א שם, דיקיים סעודה שלישית אחר המנחה במיני פירות וכו', והגר"א מוכיח דאסור לאכול בע"פ גם מצה מבושלת, ומביא מהזהור דסעודה זו נדחת מכל וכל בשבת זו, ועיקר דברי הגר"א דאין שום תקנה לאכול אחר המנחה, ולכן הביא להמ"א דלשוננו ג"כ דמ"מ גם בשחרית יפסיק סעודתו לשנים דהא י"א דיוצא בזה.

ונראה דמש"כ הגר"א וכן עיקר, יסוד דבריו דאין שום תקנה לאכול אחר המנחה, אבל לא לקבוע דיוצאין סעודה שלישית גם לפני המנחה, ואלא כלשון המ"א ומ"מ גם כן, ונראה די"ל דהבאור דעיקר זמנה לאחר המנחה, ואלא דגם בלי הקיום בעיקר זמנה, יש הדין הכללי של ג' סעודות דשייך גם לפני המנחה, ואולי י"ל דבזמן דל"ש הקיום בזמנה לאחר המנחה, יותר שייך לצאת בשחרית, והעיקר בדעת רבנו הגר"א דמשמע דלא דחה דבריו הזהור דבשבת זה סעודה זו נדחת מכל וכל, ואך יש ענין לחלק סעודת שחרית, ומש"כ וכן עיקר היינו

סעודה ג' לאחר המנחה ולכך בשנה זו נדחת סעודה ג', ומה שכתב הגר"א "וכן עיקר" כוונתו דכן עיקר דסעודה ג' לאחר המנחה ובפת ולכך בשנה זו א"א, ולכך מהיות טוב יחלק סעודת הבוקר לשנים, ונטה רבינו דאפשר בדת הגר"א דאך שזמן סעודה ג' לאחר המנחה מיהו יש ענין של אכילת ג' סעודות ביום השבת דילפינן מקראי דביום ביום ולכך יחלק סעודת שחרית לשנים.

ובהודמנות שח בפנינו הגאון רבי יוסף פטרור שליט"א, וכלשוננו: לפני שהתחלתי לשהות עם רבינו מרן ראש הישיבה זצ"ל בקביעות בחג הפסח ובשבעה שקודם הפסח, אני זוכר שבאתי בשבת ערב פסח, ואכלו מחוץ לבית ובצמצום, וכמו שנוהגים בקדושה הרבה מישראל קדושים.

אמנם אחרי שהתחלתי להיות אצלו בקביעות, כשהגיע שנה שערב פסח חל להיות בשבת, שאל אותי רבינו ראש הישיבה בימים שלפני כן; מה התכנית - "מה נעשה בשבת?" ענית לו, כי אני חושב שבעו"ה נאכל בשולחן בבית ככל שבת... ונהור פניו בשמחה רבה שהנה נכבד את השבת כראוי, והוסיף לשאול; ומה יהיה לחם משנה, הוספתי לענות, כי חשבתי להביא חלות כמו כל שבת, ושמח בזה שמחה רבה.

אבל שאל גם בחשש ובריאה; ומה יהיה עם החמץ? - ענית, כי לא ניתן לילדים להסתובב עם החמץ, ויאכלו רק ליד השולחן, ומה שנשייר יניחנו בצניעא כדי שלא יהיה צורך בדיקה, וכשיבוא זמן הביעור נבער, והכל יבוא על מקומו בשלום. - וכל אותו הפסח היה חזור ומודה לי על 'שמירת השבת', ושמירת החמץ', - כהלכתם.

אבל לאחר שנים שנתרבו יושבי שולחנו והיו קטנים ארים מאוד, שוב שאלני מה בדעתי לעשות, וחזרתי ואמרתי שאני הייתי עושה כעבר כרגיל, אבל הוא חשש מריבוי הסוערים והקטנים, ואמר לי: 'אני מפקח שאתה לא תהיה רגוע', וכדרכו היתה כוונתו שהוא לא יהיה רגוע... ובאותו שנה אכלנו בשבת בחדר האוכל של הישיבה, אבל היה זה ככל שבת, בפת נקיה וגלוסקאות יפות, בחדווה ובדיצה לקדושת השבת.

וגם דיברנו הרבה, אם מפני כבוד השבת ראוי להחמיר ולהמשיך בסעודת החמץ, ולנהוג כעיקר הכרעת הדין וכדעת הגר"א לגבי שעות היום, אבל לא בא לכלל מעשה, אלא רק הקדמנו סעודת השבת, אבל לא נפגם כבודו.

ואחר הביעור שאל חזר ושאל, ליתן לב, שהכל מבוער, וסובבתי במקומות ששירתו את החמץ, ובאתי ואמרתי לו: הכל שלום. וכדנתיא (פסחים מט"א), 'וכשבא זמן הביעור אמר הגי'ע עת לבער והלכתי יחד עם רבי וביערנו את החמץ'.

ואם בכל שנה ושנה היה פיו מלא תודה וברכה, על אותה שבת היה מוכיר לי לטובה, שיוכיתו אותו לקיים מצווה כמאמרה. - כל אלה בהיות היכל על יסודותיו, ומקדש הקדש על מכוניות, אשרי עין ראתה כל אלה, אבל בעוונותינו... אין לנו לא אישים... ובטל טעם הפירות, הלא העלות זכרונינו היה דוה ליבנו. אבל... חזק ונתחזק לזכור כח! יש לנו שיור התורה הזאת.

[וכידוע היה מעורר על הפיתות' לחשוש משום איסור אכילת מצה בערב פסח, גם אחרי שאמרתי לו שכמדומה מחמצין את העיסה בשמרים, כדרך כל הלחמים, היה ירא לסמוך על זה.]

4. כתב **החמד משה** (סימן רע"א) דלמאן דס"ל סעודה שלישית שאכלה קודם חצות לא יצא, ה"ה דשל ערביה שלא אכלה בלילה אין לה תשלומין, והוא מעוות שלא יוכל לתקון, דמהסבא או דכל ג' סעודות אלו זמנם קבוע ערביה שחרית ומנחה, כמו שפרש"י (פסחים ג"א, ד"ה מזון), או דכלוהו אין זמן קבוע להם דוקא רק שאכל ג' סעודות בשבת, ואין טעם לחלק בין סעודה לסעודה. והב"י **יששכר** בחידושי מהרצ"א (שאלות מאמר י"ב) כתב: כבר ידעת דג' סעודות בשבת ביום רבי דאורחא, ואם אכל ב' סעודות בלילה אינו מחויב לאכול ביום רבי אחת, ואם לא אכל בלילה כלל מחויב לאכול ג' ביום. 5. ועיין במג"א (רע"א) שכתב דכבוד לילה עדיף מכבוד יום. ועיין בפמ"ג ובמחצ"ש בפלוגתא דגמ' והזהור.

מצה בערב פסח הוא מדרבנן מ"מ הא מצינו במצות עשה גמורות שנדחו בשב ואל תעשה מפני גזירות דרבנן כמו שופר ולולב בשבת וכ"ש שנדחה מצוה דסעודה שלישית, וכיון שכן בטלה לה בשבת זו מצוה דסעודה שלישית, וכיון דסעודה גמורה אי אפשר ממילא דאין שייך למלאותה בפירות או בשר ודגים שאין צורך כלל בזה, ועוד דזו"א גם מן התורה מצוה לאכול הכזית מצה לתיאוב וחו טעמו של רשב"י שעסק בתורה מפני שאין מצוה כלל בשבת זו לאכול סעודה שלישית. ועיין **שו"ת רב פעלים** (ח"א י"ד ה) דכתב להעיר על מה שאמר רשב"י כל ימי לא נטיילנת תלת סעודתי בשבת, והלא בחל ערב פסח בשבת דא"א לקיים סעודה שלישית בפת, וע"ש.

3. ועיין **בשער הציון** (רצ"א), דכתב ע"ד המג"א: דהוא חומרא דאתי לדין קולא, דלפסק השו"ע דאין יוצא קודם חצות, ממילא היא ברכה שאינה צריכה.

1. כתב **הכלבו** (סימן מ"ח): הר"מ היה רגיל נמי לאכול בארבעה עשר בניסן כשתל בשבת סעודה שלישית על שלחנו בבקר, ולערב אוכל פירות כי שמואל לא יצא כשאל סעודת ג' בבקר קודם מנחה גדולה, לפר"ל שפירש טעמה זו: אינה אחר מנחה גדולה.

2. כתב **הכף החיים** (סימן תמ"ד, יח), נראה דהיינו דוקא לרשב"י דהוה נהירא ליה שבילי דשמי"א כשבילי דארעא וידע הלימוד שעושה תיקון במקום סעודה אבל אחריו צריך דוקא לעשות סעודה, ומ"מ אם יהיו שניהם כאחד טובים. ובערך **השולחן** (ס"ו): בזהור כתב שרשב"י היה עוסק בתורה במקום סעודה שלישית, ויש להבין אטו רשב"י לא היה יכול לקיים סעודה שלישית באיזה מהדברים שנתבאר. ולע"ז ברור דכל זל הוא מילתא יתירתא, שהרי בשבת זו בע"כ לא נצטוונו כלל על ג' סעודות כיון שאי אפשר מידי דהוה ליה"כ שחל בשבת, וה"ה שבת ערב פסח לענין סעודה שלישית, דאפילו אם נאמר דאיסור אכילת